

JØRGEN H.P. BARFOD: Endelig – 29. august 1943 – som vi oplevede den. Frihedsmuseets Venners Forlagsfond, 1993. Ill., 226 s.

50-året for bruddet med tyskerne den 29. august 1943 blev fejret med piber og trommer – men glædeligvis mere sobert end vi ellers er vant til når det gælder besættelsens store mindedage. Jubilæet gav anledning til en række publikationer – mest om modstandskampen. Lektor Jørgen Barfod, sabotør, koncentrationslejr fange og Frihedsmuseets leder gennem næsten tyve år deltog i festlighederne med en bog, hvis titel ikke lader nogen tvivl om hvor hjertet ligger. Barfod har henvendt sig til Museets venneforening og til Frihedskampens Veteraner og fået dem til at fortælle om hvad de oplevede omkring den 29. august. Det er blevet til en lang række personlige beretninger vævet sammen af forfatterens forbindende tekst og suppleret med kilder udefra. Anlægget er traditionelt: Der fokuseres helt overvejende på de militære begivenheder, der er også noget om sabotagen, og der er lidt om gidslerne i Horserød, altså det samme koncept der lå bag de store historiske konsensusværker i årene efter krigen. Resultatet er blevet en minde- og erindringsbog mest for Frihedsmuseets venner. Historikeren kan hente sig en række detaljer til begivenheder der ellers er velbelyste – men ikke nye indsigter eller perspektiv.

Hans Kirchhoff

KNUD J.V. JESPERSEN: Brigaden. Den danske Brigade i Sverige 1943-45. København, Gyldendal, 1993. Ill. 288 s.

Der findes en del litteratur om Den danske Brigade. Dens genesis og de politiske og militærpolitiske rammer indenfor hvilke den fungerede er velbelyste. Vi har flere studier af militære enkeltpørgsmål, og en række brigadérer har efterladt sig erindringer. Knud Jespersens bog supplerer og afrunder dette billede, og vælger som noget nyt, men iøvrigt helt i tidens ånd, sit observationspunkt fra geledet. I modsætning til kammeraterne på hjemmefronten havde soldaterne mulighed – og måske også i højere grad behov – for at føre dagbog, og Jespersen har opsporet et rigt, privat materiale, som han øser af med velvalgte citater. Hertil kommer Brigadens meget store arkiv. Jespersen har en fortid som officer. Det er et plus. Han kender kaserne- og messelivet indefra, og man føler sig tryk når han gelejder én gennem det militære landskab.

Ved krigens afslutning bestod Brigaden af ca. 5000 mand. Jespersen følger sine folk i lyst og nød: Fra korpsets etablering, oprettelse af staben i Stockholm, udbygningen af forlæggningerne og livet dér, opbruddet til Danmark, den triumferende indmarch i København den 5. maj, og tjenesten derefter indtil opløsningen i juli 1945. Vi hører om flotillen i Karlskrona, om feltpræster, lotter og feltpolit, om fritid og orlov, om lejrkuller, og om forholdet til de lokale. Der lægges ikke låg på konflikterne. Brigaden bestod af en flok rebelske byboere – så langt fra de bondsoldater officererne normalt kommanderede med, og mellem den antiautoritære modstandsmentalitet – som også de yngre befalingsmænd delte – og så stabens ro-og-orden-linje, herskede et permanent modsætningsforhold. Jespersen lægger en deling på 30 mand under lup og gør dem repræsentati-

ve for Brigadens sociale mønster. I disse computer-tider kunne man nu nok have ønsket sig en noget bredere undersøgelse, der også ville have ydet sit bidrag til den løbende diskussion om modstandsbevægelsens rekruttering.

Jespersen skildrer sine folk med forståelse og sympati og demonstrerer en fin evne til at leve sig ind i mentaliteten: Både den rå og hjertelige tone, den grove humor, den stærke selvjustits og solidaritetsfølelsen, der reagerede voldsomt når nogle, dvs. officererne, tiltog sig særrettigheder – og begejstringen over den store opgave. Men også den pinefulde længsel efter de kære derhjemme, og samvittighedskvalerne over at sidde ørkesløse i Sverige, mens kammeraterne gjorde det farlige arbejde – og døde af det. Også pessimismen når krigskonjunkturerne gik imod, og forventningerne om slutkampen igen fortonede sig i horisonten. I efteråret 1944 var stemningen således helt i bund, og blev kun rettet op gennem en energisk modoffensiv, hvori alle eksilinstanser deltog. Især blev moralen naturligvis præget af uvisheden om hvad Brigaden egentlig skulle bruges til, og de hårdnakkede rygter – som jo viste sig sande – at Brigaden kun var tænkt som et ordensinstrument for politikerne, altså som en hvidgarde, der aldrig ville blive sat ind mod tyskerne. Forsyningen med kun lette våben, og afvisningen af kommunister indtil slutningen af 1944, talte her et klart sprog. Således blev også befrielsesbudskabet den 4. maj modtaget med bestyrtelse og desperation over at man var blevet hægtet af fem-minutter-i-tolv.

Hvad angår det militærpolitiske spil omkring Brigaden bringer Jespersen intet nyt. Her læner han sig op ad den eksisterende litteratur, især Hæstrup, hvis forsonende konsensus syn han overtager. Det ses bl.a. i de krampagtige forsøg på at påvise en aktivistisk linje i konceptet bag korpset. Men sagen er jo den, at ingen af de grupper der bestemte over Brigaden, hverken politikerne – og dermed hærledelsen, eller den svenske regering eller englænderne ønskede den sat ind. Jespersen fremhæver SOE's aktivisme. Men SOE spillede ingen selvstændig rolle og var helt underlagt direktiverne fra Foreign Office og SHAEF. Ingen nok så stor sympati kan skjule at brigadesoldaterne blev snydt og bedraget i det store spil om politikernes tilbageerobring af magten efter den 29. august.

I sine afsluttende bemærkninger vil Jespersen mene at Brigaden sikrede politikerne en styrkeposition under de afgørende forhandlinger med Frihedsrådet. Ideen har han andetsteds fra, men det bliver dokumentationen ikke bedre af. Tilsvarende mener han også at Brigaden i befrielsesdagene fik en ordensfunktion, der sikrede mod kaos. Også her savner man en nærmere dokumentation. Begge vurderinger forudsætter at Frihedsrådet eller dele af modstandsbevægelsen havde planer om kup eller lignende – og det ved vi jo ikke var tilfældet.

Bogen er udgivet i samarbejde med Brigadeforeningen. Og det er utvivlsomt at man med Jespersens positive og solidariske skildring har fået hvad man kunne ønske. Der er tale om et præsentabelt værk – med masser af autentiske, men grumme kedelige fotografier fra bokskameraets dage. Der afsluttes med en forskningsoversigt, der vil være nyttig for alle der ønsker en første orientering i emnet.

Hans Kirchhoff